

2. Коваленко Н.П. Психология успеха / Наталья Петровна Коваленко. – СПб. : Нева ; М. : ОЛМА-ПРЕСС Образование, 2003. – 160 с.
3. Кувакова И.М. Процессы институционализации и самоорганизации у сфере образования: вопросы научной методологии : [монография] / И.М. Кувакова, Г.А. Соседов ; под общ. науч. ред. д-ра филос. наук, проф. А.Л. Маршака. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2009. – 80 с.
4. Лайтман М. Богоизбранность : в 2 т. / Михаэль Лайтман ; [пер. с англ.]. – М. : НПФ “Древо Жизни”, изд. гр. kabbalah. info, 2003. – (Серия “Каббала. Тайное учение”). – Т. 1. – 576 с.
5. Мануйлов Ю. О стихии, стихийности и стихийности в образовании / Ю. Мануйлов // Alma Mater: Вестник высшей школы. – 2004. – № 10. – С. 11–14.
6. Найбауэр А.В. Содержание нравственного образования в системе профессиональной подготовки студентов педагогического колледжа: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.07, 13.00.08 / А.В. Найбауэр ; Моск. гос. открытый пед. ун-т им. М.А. Шолохова. – М., 2004. – 22 с.
7. Робинсон К. Призвание. Как найти то, для чего вы созданы, и жить в своей стихии / Кен Робинсон при участии Лу Афроники ; [пер. с англ. В. Кукушкиной]. – М. : Изд. Манн, Иванов и Фребер, 2010. – 368 с.
8. Скидан С.О. Ергономічні основи навчального процесу у вищій школі : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : 13.00.01 / С.О. Скидан ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1999. – 35 с.
9. Хассен С. Освобождение от психологического насилия: Деструктивные культуры, контроль сознания, методы помощи / Стивен Хассен ; [пер. с англ. И. Волковой, Е. Волкова]. – СПб. : ЕВРОЗНАК, 2003. – 400 с. – (Проект “Психология – BEST”).
10. Dumitrana M. Education and moral reneval / Magdalena Dumitrana // Values and education in Romania today / edited Marin C. Călin, Magdalena Dumitrana. – Washington : RVP, 2001. – P. 7–50.

НЕЧАЄВА О.В.

ХАРАКТЕРИСТИКА НЕОБХІДНИХ ЗНАНЬ І УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Однією з нагальних проблем сьогодення є виховання здорового підростаючого покоління в духовному, психічному та фізичному аспектах. Надзвичайно важливу роль у зазначеному контексті відіграє статеве виховання сучасної молоді. Останніми роками ця проблема набуває ще більшої актуальності. Це зумовлено багатьма чинниками, серед яких: збільшення випадків небажаної вагітності серед дівчат шкільного віку, поширення хвороб, що передаються статевим шляхом, зниженням моральності серед учнів підліткового віку, сексуальна розбещеність тощо.

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність підготовки відповідних фахівців, здатних на високому професійному рівні здійснювати статеве виховання сучасних підлітків. У наш час такими фахівцями повинні стати майбутні учителі основ здоров'я, які відповідно до змісту навчальної програми [1] відповідного шкільного предмета мають впродовж вивчення всього курсу (5–9 класи) торкатись делікатних і вкрай важливих питань у контексті статевого виховання підлітків.

На сьогодні проблему підготовки майбутніх учителів основ здоров'я досліджують такі вітчизняні вчені: В. Бабич, В. Горащук, А. Радченко, С. Страшко та ін. Розробкою навчально-методичного забезпечення викладання шкільного предмету "Основи здоров'я" у загальноосвітніх навчальних закладах займаються Т. Бойченко, Л. Горяна, С. Василенко, Т. Воронцова, Н. Коваль, Н. Поліщук, О. Тагліна та ін. Проблему статевого виховання вивчають такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: О. Главацька, Д. Ісаєв, І. Ковальчук, В. Коган, І. Кон, В. Кравець, І. Мезеря, Л. Столярчук, М. Хіглінг та ін.

Мета статті полягає у визначенні її характеристики необхідних для майбутніх учителів основ здоров'я знань і вмінь, які визначають їх теоретичну та практичну готовність до статевого виховання учнів підліткового віку.

Як критерії професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до статевого виховання підлітків нами визначено наявність теоретичної, практичної, психологічної та духовної готовності до професійної діяльності в зазначеному контексті. В енциклопедичному словнику надається таке визначення поняття "критерій": "...це відмітна ознака, мірило, на підставі якого дається оцінка будь-якої дії, явища, ідеї" [2, с. 663]. У цій статті, враховуючи обмеженість її обсягу, характеризуємо зміст теоретичної та практичної готовності майбутніх учителів до здійснення в загальноосвітніх навчальних закладах статевого виховання підлітків. Теоретична готовність в зазначеному напрямі являє собою наявність у майбутніх учителів основ здоров'я необхідних знань щодо статевого виховання учнів основної школи. Для зручності сукупність необхідних знань, якими повинен володіти студент спеціальності "Здоров'я людини" після закінчення навчання у ВНЗ, ми розподілили за трьома основними блоками.

Перший блок – "Зміст і особливості статевого виховання сучасних підлітків" – включав такі знання:

- знання мети, завдань та змісту статевого виховання підлітків;
- розуміння значущості навчального предмета "Основи здоров'я" в контексті статевого виховання підлітків;
- усвідомлення важливості статевого виховання підлітків, спираючись на духовну сутність особистості;
- знання основ та особливостей диференційованого підходу (окремо хлопці, дівчата) щодо статевого виховання сучасних підлітків;
- знання психологічних особливостей учнів підліткового віку;
- знання особливостей статевого виховання молодших та старших підлітків;
- знання найбільш ефективних інтерактивних форм і методів статевого виховання підлітків.

Наступний блок знань – "Статеве виховання підлітків у позакласній роботі" – вмещував у себе таке:

- знання змісту та особливостей статевого виховання у процесі позакласної роботи;

- усвідомлення місця та можливостей позакласної роботи в контексті статевого виховання учнів основної школи;
- знання основних форм і методів навчання та виховання, найбільш використовуваних при статевому вихованні підлітків у процесі позакласної роботи;
- знання основ взаємодії з батьками підлітків у контексті сумісних дій, спрямованих на статево виховання учнів основної школи;
- усвідомлення місця сім'ї в статевому вихованні підлітків;
- знання основ спілкування з батьками в контексті запобігання можливим абортам;
- усвідомлення значення сім'ї стосовно виховання відповідальності у дітей (дівчат та юнаків) щодо створення нового життя.

Не менш важливим блоком знань є “Профілактика абортів сучасними дівчатами”, до якого входять:

- знання шкідливого впливу абортів на духовний та психічний стан здоров'я дівчини (жінки);
- знання наслідків абортів для фізичного здоров'я дівчини;
- знання стосовно переконання дівчат підлітків щодо планування у майбутньому власної дитини;
- розуміння значення для дитини її бажаності з боку батьків;
- знання психологічних особливостей підлітків у контексті потягу до протилежної статі (можливостей непередбаченого виникнення статевих стосунків);
- знання суспільної та релігійної позиції щодо здійснення абортів;
- усвідомлення важливості превентивних бесід з підлітками стосовно запобігання небажаній вагітності;
- знання стосовно навчання юнаків та дівчат щодо запобігання перериванню небажаної вагітності;
- розуміння необхідності виховання відповідальності хлопців та дівчат (при виникненні статевих стосунків) у контексті можливої вагітності дівчини;
- знання історичних аспектів у контексті ставлення до дівчат (жінок), що переривали вагітність, з боку суспільства власної країни та інших країн і цивілізацій;
- знання особливостей психологічного стану дівчини, готової до здійснення абарту;
- знання значення різних видів контрацепції як засобу запобігання виникненню небажаної вагітності;
- усвідомлення важливості морального боку статевого виховання стосовно уникнення необхідності абортів;
- знання особливостей спілкування з юнаком (від якого завагітніла дівчина) стосовно його ставлення до спрямованості дівчини зробити аборт.

Практична готовність передбачає наявність у майбутніх учителів основ здоров'я необхідних умінь щодо статевого виховання підлітків, які

розподілялись нами відповідно до класифікації запропонованої Н. Кузьміною [3].

Отже, до гностичних умінь належать такі:

- а) уміння використовувати можливості навчального предмета “Основи здоров’я” у статевому вихованні підлітків;
- б) уміння оцінювати стан статевого виховання в сім’ях підлітків;
- в) здатність аналізувати процес епізодичного та цілеспрямованого статевого виховання підлітків іншими педагогами й у разі необхідності делікатно надавати допомогу колегам у здійсненні цього процесу;
- г) уміння визначати підлітків (хлопців) з вираженою сексуальною *потребою* та передбачати прояви насильства щодо дівчини;
- д) здатність аналізувати свою діяльність у контексті статевого виховання підлітків на уроках та поза їх межами;
- є) уміння використовувати будь-яку можливість для здійснення статевого виховання підлітків (в індивідуальній чи груповій формі);
- ж) здатність здійснювати статеве виховання на основі моральних засад, далекоглядності, відповідальності за свої вчинки, спрямованість на зміцнення дружніх стосунків, щирої любові одне до одного;
- і) уміння переконувати підлітків у небажаності ранніх статевих стосунків, а також важливості у майбутньому дотримання правил безпечного сексу;
- к) уміння вчителя спрямовувати сексуальну енергію підлітків на досягнення інтелектуальної (підвищення рівня встигаємості по іншим предметам) та фізичної досконалості (ранкова гімнастика, фізкультурна діяльність, спортивна спрямованість тощо).

Проектувальні уміння передбачають:

- а) здатність планувати статеве виховання підлітків відповідно мети та завдань здійснення цього процесу на етапі сучасного розвитку суспільства;
- б) уміння проектувати статеве виховання підлітків окремо відповідно до статі;
- в) уміння користуватись усіма засобами поповнення знань стосовно статевого виховання учнів;
- г) уміння проектувати позаурочну діяльність зі спрямованістю на статеве виховання підлітків;
- д) здатність визначати особливості статевого виховання у підлітковому віці;
- є) уміння передбачати поведінку підлітка (хлопця та дівчини) при нерозділеному коханні;
- ж) здатність запобігати здійсненню дівчатами абортів;
- з) здатність виокремлювати підлітків з наявністю важких психологічних травм (переживань) стосовно нероздільного кохання, образи з боку представника протилежної статі тощо;
- і) уміння передбачати проблемні ситуації, несподівані відверті питання з боку підлітків при обговоренні проблеми стосунків між хлопцем та дівчиною;

к) уміння розробляти власні проекти статевого виховання сучасних підлітків.

Конструктивні уміння включають:

а) уміння конструювати свою педагогічну діяльність відповідно до навчальної програми навчального предмета “Основи здоров’я”;

б) уміння розробляти (планувати) позакласні та позашкільні заходи, спрямовані на статеve виховання підлітків;

в) здатність планувати свою діяльність стосовно здійснення статевого виховання підлітків протягом року;

г) уміння конструювати індивідуальний підхід стосовно статевого виховання підлітків з неблагополучних сімей, з учнями, що не отримують в сім’ї достатньо теплоти і любові, агресивними підлітками тощо.

Організаторські вміння передбачають:

а) уміння залучати студентів до розгляду проблеми духовного спрямування в статевоmu становленні;

б) здатність організовувати роботу з батьками в контексті статевого виховання підлітків поза межами загальноосвітніх навчальних закладів;

в) уміння організовувати та проводити позакласні заходи, що передбачають статеve виховання підлітків;

г) уміння будувати свою педагогічну діяльність у сфері статевого виховання на основі креативного підходу;

д) уміння користуватись інтерактивними формами та методами навчання, найбільш підходящими при статевоmu вихованні підлітків у процесі викладання навчального предмета “Основи здоров’я”;

е) здатність організовувати зустрічі з медпрацівниками щодо проблеми запобігання раннім статевим стосункам та абортам;

ж) здатність спрямовувати зусилля всього педагогічного колективу в напрямі статевого виховання школярів.

До комунікативних умінь належать:

а) здатність здійснювати індивідуальний підхід у спілкуванні до кожної дівчини, хлопця;

б) уміння відчувати внутрішній світ дівчини та хлопця;

в) здатність знаходити спільну мову з підлітком (хлопцем, дівчиною) в стані психологічного збудження, психологічної травми від перенесеного нерозділеного кохання, розчарування тощо);

г) уміння встановлювати дружні стосунки з підлітками (дівчатами, хлопцями);

д) здатність здійснювати диференційований підхід у контексті статевого виховання хлопця та дівчини;

е) уміння переконувати, вдало користуватись вербальними засобами стосовно формування правильної статевої поведінки підлітка.

Висновки. Отже, наведені вище теоретична та практична готовність майбутніх учителів основ здоров’я до статевого виховання підлітків, що уособлюють у собі наявність у студента необхідних знань та вмінь у зазначеному аспекті, на наш погляд, даватимуть змогу фахівцеві на більш висо-

кому професійному рівні здійснювати процес виховання особистості, здатної не тільки запобігати захворюванням, що передаються статевим шляхом, уникати небажаної вагітності та можливих абортів, а й формувати в підлітків погляд на стосунки з протилежною статтю на основі міцної дружби з повною відповідальністю за свої вчинки, де прерогативою повинні стати чисті стосунки, спрямованість на створення у майбутньому здорової та повноцінної сім'ї, цінування духовної сутності одне одного.

Перспективи дослідження полягають у висвітленні духовної та психологічної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до статевого виховання підлітків.

Література

1. Основи здоров'я: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9-ті класи. – К. : Ірпінь, 2005. – 41 с.
2. Советский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 768 с.
3. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования / Н.В. Кузьмина. – Л.: ЛГУ, 1980. – 172 с.

НИКОЛЕНКО Л.М.

СУТНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Сучасні тенденції розвитку інтеграційних процесів постіндустріального суспільства вимагають від особистості усвідомлення власної ролі й значення в житті, а також дій відповідно до власних переконань і цінностей.

Важливими умовами функціонування демократичного суспільства є виховання в молодого покоління толерантності та вміння знаходити компроміс. Сьогодні вища школа має сприяти розвитку демократичної культури, формуванню в студентській молоді практичних умінь адаптуватись до життя, бути мобільними, соціально здатними до комунікації. Процеси глобалізації, що відбуваються в українському суспільстві, розширюють простір соціальної взаємодії, який, у свою чергу, збільшує значення спілкування як засобу опанування людиною цього простору. Метою вищого навчального закладу, крім професійного становлення особистості, стає забезпечення таких педагогічних умов, які максимально сприятимуть оволодінню студентами простором соціальної взаємодії, реалізації ними основних ставлень: відкритості, поваги до інших, толерантності, готовності до сприйняття нового, співпраці, відповідальності за свої дії. При цьому підвищуються вимоги до розвитку інтегрованих умінь, котрі мають забезпечити майбутньому фахівцю високий рівень конструктивної взаємодії, універсальною формою якої виступає комунікація. Як бачимо, зовнішні обставини стимулюють і активують внутрішні можливості людини в комунікації, тобто її комунікаційний потенціал.

Питанням розробки проблеми комунікації особистості в різних аспектах приділяють значну увагу сучасні науковці. Філософсько-мето-